Laima Grīnberga

Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības, to izstādes un apbalvojumi

Pirmā zemnieku lauksaimniecības savienība – Rīgas lauksaimniecības centrālbiedrība (no 1920. gada Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrība) – savu darbību uzsāka 1906. gadā. Tā bija pirmā lauksaimniecību biedrību savienība toreizējā Krievijā. Savienības statūti bija pirmais gadījums, kad Krievijas Zemkopības ministrijai nācās izstrādāt un apstiprināt šāda veida apvienības uzbūvi un darbības loku. Drīz pēc tam arī Kurzemē nodibinājās latviešu lauksaimniekus apvienojoša organizācija. Tā bija Latviešu lauksaimnieku ekonomiskā sabiedrība, kuras statūti apstiprināti 1906. gada 30. novembrī, bet reģistrēti Latvijas Finanšu ministrijā 1921. gada 13. septembrī.[1] Par sabiedrības pamatu bija tās dibinātāja Jāņa Bisenieka pieci veikali. Sabiedrība jau no paša darbības sākuma veica plašas tirdzniecības operācijas un saimniecisko darbību. Tā kā šī organizācija bija saistīta ar ļoti sekmīgiem tirdzniecības kooperatīviem, tā varēja algot arī agronomiskos darbiniekus. Taču tā bija par maz, lai varētu palīdzēt latviešu zemniekiem attīstīt savas saimniecības, sākt strādāt pēc jaunākajām metodēm, izmantojot mākslīgo mēslojumu, kvalitatīvas sēklas un modernu tehniku.

Latvijas neatkarības sākuma gados agronomisko palīdzību sniedza apriņķa agronomi un lauksaimniecības instruktori. Atkarībā no pagastu skaita apriņķī darba slodze agronomiskajiem darbiniekiem bija visai liela, viens agronoms caurmērā konsultēja 27 pagastus. Diemžēl šo speciālistu kvalifikācija bija ļoti dažāda. Lai tuvinātu agronomisko palīdzību lauku sētām, lai tā būtu racionālāka un varētu pielāgoties konkrētā novada vajadzībām, lauksaimniecības biedrības nolēma apvienoties, dibinot centrālbiedrības. Kurzemes pusē par tādu kļuva Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība.

Šī raksta uzdevums nav dot Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības darbības pilnu analīzi, bet gan nedaudz papētīt tās veidošanās vēsturi, lomu lauksaimniecības veicināšanā un agronomisko palīdzību zemnieku saimniecībām, par primāro izvirzot tieši izstāžu organizēšanas darbu gan uz vietām, gan veidojot lielās apgabala izstādes. Tā kā izstāžu dalībnieki rādīja savus labākos sasniegumus gan lopkopībā, piensaimniecībā un graudkopībā, gan arī jaunākās lauksaimniecības tehnikas ražošanā, tad liela loma bija arī to novērtējumam gan no skatītāju, gan valdības un izstāžu organizatoru skatu punkta. Izstādēs tika piešķirtas Zemkopības ministrijas, centrālbiedrību un biedrību medaļas, diplomi, atzinības raksti, naudas prēmijas un balvas. Rakstu ilustrē apbalvojuma medaļas no Latvijas Nacionālā vēstures muzeja (LNVM) Numismātikas nodaļas (NUM) krājuma.

Vēsture

Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības (turpmāk – Kurzemes LC) dibināšanas sapulce notika 1923. gada 29. augustā. Tajā piedalījās Jēkabs Andersons no Durbes lauksaimniecības biedrības, Roberts Akermanis no Aizputes un apkārtnes dārzkopības un biškopības biedrības un Jānis Kalniņš no Aizputes lauksaimniecības biedrības.[2] 1923. gada 27. septembrī notika biedru pilnsapulce, pēc tās valdes sēde, kurā sadalīja amatus. Par valdes priekšsēdētāju ievēlēja Arvedu Kalniņu, par priekšnieka biedru – Jēkabu Andersonu, par valdes sekretāru – Jāni Kalniņu, par kasieri – Jāni Smiltnieku.[3]

Lai kļūtu par centrālbiedrības locekli, katrai biedrībai bija jāmaksā iestāšanās nauda – 1 lats, tikpat daudz gadā tika iekasēts no biedra veicinātāja. 1923. gada 19. oktobra Kurzemes LC ziņojumā[4] Lauksaimniecības departamentam bija minētas šādas biedrības:

1) Tāšu–Padures lauksaimniecības biedrība;
2) Aizputes un apkārtnes dārzkopības un biškopības biedrība;
3) Durbes lopkopības pārraudzības biedrība;
4) Durbes piensaimniecības sabiedrība;
5) Aizputes lauksaimniecības biedrība;
6) Durbes lauksaimniecības biedrība;
7) Gaviezes piensaimniecības sabiedrība;
8) Dunalkas lauksaimniecības biedrība;
9) Apriķu lauksaimniecības biedrība "Līdums";
10) Lejas–Kurzemes sarkanraibo lopu audzētāju biedrība;
11) Gaviezes lopkopības pārraudzības biedrība;
12) Rāvas pagasta mašīnu koplietošanas punkts;
13) Aizputes lauksaimniecības biedrību apvienība;
14) Vaiņodes piensaimniecības sabiedrība;
15) Vaiņodes lopkopības pārraudzības biedrība;
16) Dunalkas piensaimniecības sabiedrība;
17) Basu lauksaimniecības biedrība "Arājs";
18) Biržu–Basu biškopības biedrība "Bite";
19) Gaiķu–Sātiņu lauksaimniecības biedrība.

Aizputes lauksaimniecības biedrību apvienība ietilpa Kurzemes LC ar 10 lauksaimniecības biedrībām, tādēļ centrālbiedrībā skaitījās 29 lauksaimniecību veicinošas biedrības.

1924. gada 13. aprīlī notikušajā valdes sēdē nolēma sarīkot Liepājā no 13. līdz 15. septembrim pirmo apgabala izstādi – 1. Kurzemes lauksaimniecības un rūpniecības izstādi – ar šādām nodaļām: lauksaimniecība, lopkopība, piensaimniecībā, dārzkopība, sakņkopība, zivkopība, biškopība, mājturība un rūpniecība. Izstādes ierīkošanas veicināšanai tika pilnvarots darbinieks, kurš varēja slēgt līgumus ar visām valsts iestādēm un privātpersonām, lai nodrošinātu izstādes izdošanos. 1925. gada 8. martā Kurzemes LC atskaitījās par pirmās apgabala

izstādes ieņēmumiem: par pārdotajām biļetēm iekasēts 514,10 latu, par izstādes eksponātu vietām – 1298,60 lati un par katalogiem, ekskursijām, sludinājumiem – 481,60 latu.[5] Tā kā netika norādīts, cik lieli bija izstādes izdevumi, tad grūti spriest, vai izstāde nesusi peļņu. Par to, ka paši rīkotāji bija apmierināti ar notikušo izstādi, liecināja fakts, ka valde nolēma visiem Kurzemes lauksaimniecības un rūpniecības izstādes komitejas locekļiem sniegt par darbu izstādes organizēšanā I šķiras goda diplomu,[6] bet Kurzemes LC priekšniekam Arvedam Kalniņam augstāko izstādes godalgu – zelta medaļu, tāpat to saņēma izstādes rīkotāj-direktors Jānis Kalniņš un valdes locekļi Jānis Smiltnieks un Jānis Andersons.[7] Kā īpašu cieņas apliecinājumu valde nolēma izgatavot un pasniegt Valsts prezidentam Jānim Čakstem Kurzemes apgabala izstādes zelta medaļu 140 latu vērtībā.[8]

Savu darbību no 1925. gada aprīļa līdz 1926. gada martam Kurzemes LC 1926. gada atskaitē[9] raksturoja šādi: Kurzemes LC dienestā 35 darbinieki un divi piekomandēti biškopības speciālisti, izejošie raksti no biroja ir bijuši 3690, bet ienākošie raksti – 2454. Noturēts 181 priekšlasījums, kurus apmeklējis 13 541 klausītājs, un 59 ceļojošie kursi. Pārskata periodā sarīkotas astoņas ražas un lopu apskates, trīs rajona izstādes un viena apgabala izstāde.

Pēc nākamās, 1927. gada atskaites[10] redzams, ka centrālbiedrības darbības aktivitāte nedaudz samazinājās. Tās dienestā bija 32 darbinieki, izejošie raksti no biroja –2637, bet ienākošie raksti – 1635. Noturēti 125 priekšlasījumi, kurus apmeklējuši 8110 klausītāji, caurmērā katru priekšlasījumu – 65 cilvēki. Bez tam notikuši divi vakara kursi (viens būvniecībā, viens mājturībā) un 54 ceļojošie kursi, tajos piedalījās 2478 apmeklētāji. Pārskata periodā sarīkota kumeļu izstāde Pampāļos, rajona izstādes Ventspilī un Vaiņodē, apgabala izstāde Liepājā.

Kurzemes LC protokolu grāmatā maz ierakstu, kas saistītos ar lielo apgabala izstāžu organizēšanu. Paliek iespaids, ka valdi daudz vairāk ir interesējusi reģionālo un it sevišķi Ventspils rajona izstāžu organizēšana un norise. Valde parasti arī nolēma, kādu skaitu medaļu Kurzemes LC piešķirs šajās izstādēs, piemēram, otrai Ventspils rajona izstādei 1926. gadā tā piešķīra "natūrā"(izstādes laikā, bez samaksas) piecas sudraba medaļas.[11]

No 1928. gada atskaites pilnsapulcē mēs varam uzzināt, ka noturēti 187 priekšlasījumi, sarīkoti garāki kursi – piektie lauksaimniecības kursi Liepājā, trešie mājturības kursi Liepājā, lauksaimniecības kooperatīvu grāmatvedības kursi un 63 ceļojošie kursi. Par izstādēm un apskatēm protokolā nekas nav minēts.[12] Pētot Kurzemes LC ienākošos dokumentus, var atšifrēt, kādas izstādes un kurā vietā tās notikušas. Bez tam šī sarakste nedaudz atsedz arī dažas citas problēmas, kas saistās ar izstāžu eksponātu apbalvošanu. Piemēram, Kurzemes LC Liepājā saņēma no Latvijas lopkopības centrālās savienības Talsu rajona inspektora 1928. gada 23. aprīlī vēstuli ar lūgumu paziņot, uz kādiem noteikumiem izsniegt diplomus, kuri piespriesti pagasta gada lopu izstādēs, jo "Latvijas lopkopības centrālās savienības mākslinieciski izgatavotos diplomus izsniedz – I šķiru par diviem latiem, II šķiru par vienu latu piecdesmit santīmiem, bet III šķiru par

vienu latu. Būtu vēlams, ja Kurzemes LC izsniegtu diplomus uz līdzīgiem noteikumiem, un vēl daudz ērtāk un labāk, ja atlīdzība par diplomiem vispār netiktu prasīta, jo tas rada pa daļai rūgtumu lauksaimniekos un pie tam apgrūtina naudas iekasēšanu. No Kurzemes LC tie bija piespriesti: 1) Ārlavas, 2) Stendes, 3) Dursupes, 4) Strazdes, 5) Dundagas II pārraudzības biedrības apskatēs, kopā 35 gabali".[13]

Kurzemes LC toreizējais priekšsēdētājs J. Kalniņš atbildēja: "Par diplomiem, kuri piespriesti no Jums minētajās apskatēs, maksa netiks ņemta. Lūdzam izsūtīt norakstu no minēto apskatu protokoliem, lai diplomus varētu izrakstīt."[14]

1929. gada 7. jūlijā notika Kurzemes LC pilnsapulce,[15] kurā no 94 balsstiesīgajiem piedalījās tikai 42 cilvēki. Valdes pārstāvis ziņoja, ka Ventspilī, Kuldīgā, Talsos, Saldū, Aizputē un Ligutos izveidoti centrālbiedrības biroji. Darbības gadā nolasīti 182 priekšlasījumi, kurus apmeklējuši 10 397 klausītāji. Bez tam Liepājā tika sarīkoti mājturības un augļu pārstrādāšanas kursi, kurus apmeklējušas 33 personas. Ceļojošie kursi notikuši 36 vietās. Par izstāžu un ražas apskates rīkošanu nekas netika runāts.

Tūlīt pēc pilnsapulces jau 1929. gadā no 17. līdz 20. augustam tika sarīkota 3. Ventspils lauksaimniecības un rūpniecības izstāde. Un atkal protokolu grāmatā bija fiksētas ziņas un dati par šīs izstādes ieņēmumiem un izdevumiem: ieņemti 5591,75 lati, izdoti 4669,04 lati, skaidras naudas atlikums 922,71 lats.[16] Ļoti žēl, ka šādas ziņas par lielajām apgabala izstādēm protokolu grāmatās gandrīz nav atrodamas.

1929. gada septembrī Liepājā tika sarīkota 4. Kurzemes lauksaimniecības un rūpniecības izstāde, kura diemžēl neguva pozitīvu novērtējumu, neskatoties uz to, ka šajā izstādē tika piešķirti 38 *Grand Prix*, liels daudzums zelta un sudraba medaļu un arī diplomu. Vietējā avīze "Kurzemes Vārds" rakstīja: "Apmeklētājiem, it sevišķi ārzemniekiem, rodas nepareizs iespaids par Kurzemes lauksaimniecību. Ja vien izstādes rīkotāji būtu pratuši apvienot kaut mazu daļiņu Kurzemes lauksaimnieku un viņu organizāciju, izstāde būtu bijusi plašāka un pamācoša. Bet par nožēlošanu izstādes rīkotāja Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība nebauda lauksaimnieku un viņu saimniecisko un kulturelo organizāciju uzticību."[17]

Tajā pašā laikā, pārlapojot žurnāla "Zemkopis" lappuses, varam atrast skaitļus, kas raksturo Kurzemes LC kā ļoti aktīvu un darboties gribošu: Kurzemes LC darbinieki 1931. gadā no 1. līdz 31. janvārim noturējuši 21 priekšlasījumu, kuros 71 stunda pasniegta teorijā, bet 34 stundas ziedotas praktiskajiem darbiem.[18] Vēl iespaidīgāka bija agronomiskās palīdzības darbība 1930./31. budžeta gadā. Tā laikā sarīkoti:

1) 31 kurss – piedalījās 1027 klausītāji;
2) 175 priekšlasījumi ar 8892 klausītājiem;
3) sniegtas 3606 konsultācijas;
4) apmeklētas 1628 saimniecības;
5) ņemta dalība 115 sēdēs un apspriedēs;

6) kontrolētas 88 biedrības;
7) pieteikti 60 meliorācijas darbi;
8) sarīkotas 3 ekskursijas;
9) ierīkotas 186 izmēģinājuma un 7 mākslīgās ganības;
10) izdarītas 198 zemes analīzes;
11) apgādāts 131 laukstrādnieks;
12) nodibinātas un atjaunotas 7 biedrības;
13) sarīkotas 6 izstādes, apskates un arāju sacīkstes;
14) izgatavoti 5 dārzu plāni;
15) ierīkoti 15 jauni augļu dārzi un viena kokaudzētava;
16) pārziņā atrodas 99 mašīnu koplietošanas punkti.

1931. gada 14. februāra valdes sēdē tika apspriests jautājums par kārtējo Kurzemes apgabala izstādi.[19] Lai varētu sāk risināt dažādus organizatoriskos jautājumus, šādas izstādes rīkošanai vispirms bija jāsaņem valdības atļauja. Diemžēl atļauja netika saņemta, un to jau organizēja otra lielākā lauksaimniecības organizācija Kurzemē – Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienība.

Un te nu ir vietā atzīmēt, ka jau 1928. gada 11. septembrī Kurzemē nodibinājās otra liela lauksaimniecības organizācija – Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienība (turpmāk – Kurzemes LBS). Pēc viņu pašu ziņojuma Saeimas lauksaimniecības komisijai[20], biedrības nodibināšanu veicinājuši vairāki apstākļi.

Pirmkārt, visus līdzekļus, respektīvi, valdības pabalsta summas agronomiskās palīdzības sniegšanai Kurzemē, skaitot no 1923. gada, saņēma Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība, kura laikā no 1923. līdz 1928. gadam faktiski bija apvienojusi pa pieciem Kurzemes apriņķiem tikai 55 biedrības (1929. gadā pat biedrību skaits tikai 40). Pavisam Kurzemē darbojās 399 lauksaimniecību veicinošas organizācijas. Tātad Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība pa pieciem darbības gadiem bija apvienojusi tikai 14% Kurzemē esošo organizāciju. Dažos Kurzemes apriņķos Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības biedru skaits bija ļoti niecīgs, piemēram, Talsu apriņķī – tikai viens.

Otrkārt, Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība neuzņēma par savām dalībniecēm visas organizācijas, kas to vēlējās, piemēram, 1928. gadā tā atraidīja 34 biedrību lūgumus par uzņemšanu centrālbiedrībā, neskatoties uz to, ka biedrības bija vecas un rosīgas lauksaimniecību veicinošas organizācijas.

Treškārt, pamatojoties uz sabiedriski kooperatīviem principiem, valdes sēdēs nevarēja piedalīties ar balsstiesībām biedrības algotie darbinieki. Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrībā visa noteikšana atradās algoto darbinieku, nevis lauksaimnieku rokās.

Ceturtkārt, Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība nevarēja nodrošināt kvalitatīvu agronomisko palīdzību, jo tās rīcībā nebija pietiekami daudz kvalificētu speciālistu. Piecos Kurzemes apriņķos (Liepājas, Aizputes, Kuldīgas, Talsu, Ventspils) darbojās tikai viens agronoms ar attiecīgu akadēmisko izglītību, pārējais agronomiskais personāls nebija sagatavots savam uzdevumam.

Balstoties uz šādu ļoti negatīvu Kurzemes LC vērtējumu, 1928. gada 2. decembrī sanāca Kurzemes LBS dibinātāju sapulce. Bija ieradušies 45 delegāti no 34 vecākajām un darbīgākajām Kurzemes lauksaimniecības organizācijām.[21]

Kurzemes LC jaunas organizācijas izveidošanos uztvēra kā apvainojumu, it sevišķi tāpēc, ka dažas lauksaimniecības biedrības pameta tās rindas un iestājās Kurzemes LBS. 1928. gada 23. oktobrī centrālbiedrība nosūtīja vēstule Bārtas un Pērkones lauksaimniecības biedrībām, kurās pārmeta tām statūtu pārkāpumus un arī morāles un ētikas trūkumu.[22] Atbilde no Bārtas lauksaimniecības biedrības "Vārpa" bija ļoti asa. Tajā lūdza vairāk ar šādām vēstulēm netraucēt un morāles trūkumu gan vairāk pārmeta Kurzemes LC. Bārtas lauksaimnieki uzsvēra: "Labojiet savas kļūdas, tad tikai to pārmetiet citiem."[23] 1928. gadā 24. decembrī Kurzemes LBS piedāvāja arī Kurzemes LC tai pievienoties, jo savienībā apvienojušās vecākās un darbīgākās lauksaimniecības organizācijas.[24] Atbildi neatradu un diez vai tā arī tika uzrakstīta.

Jaunizveidotā organizācija bija stabila un ar stiprām saknēm, tās pirmsākumi meklējami jau krietni agrāk, kad Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrība 1924. gada 24. aprīlī atvēra Liepājas agronomisko biroju. To līdz 1927. gadam vadīja agronoms V. Mežvēvers, bet no 1927. gada 16. marta vadību uzņēmās agronoms H. Grasmanis. Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības Liepājas agronomiskais birojs pulcināja ap sevi redzamākos Kurzemes lauksaimniekus. Tā pamazām dzima un nobrieda doma dibināt jaunu lauksaimniecības centrālbiedrību Kurzemē, kas apvienotu visus lauksaimniekus bez atšķirības. Liepājas agronomiskā biroja darbība arvien paplašinājās, un tā kļuva par pamatu Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienībai.

Kurzemes LBS aktīvo un plašo darbību atzina arī Saeima un valdība. Apspriežot 1933./34. gada valsts budžetu, Saeima pēc Kurzemes LBS valdes locekļa deputāta E. Erharda priekšlikuma pieņēma pārejas formulu par valsts pabalstu atņemšanu Kurzemes LC un nodošanu Kurzemes LBS.[25]

Pats savienības darbs tika sadalīts vairākās nodaļās: Savienības galvenais birojs, zemkopības nodaļa, dārzkopības nodaļa, augu aizsardzības nozare, lopkopības nodaļa, putnkopības nodaļa, piensaimniecības nodaļa, kooperācijas nodaļa, zemes kultūras birojs, mazpulku nodaļa, lauksaimniecības grāmatvedības birojs, darba birojs, lauksaimniecības padome.

Savienībā 1932. gada 4. decembrī bija 107 biedres, no tām:

Lauksaimniecības biedrības	32
Lopkopības pārraudzības biedrības	16
Piensaimnieku sabiedrības	14
Meliorācijas sabiedrības	10
Laukkopības pārraudzības biedrības	8
Dārzkopības pārraudzības biedrības	8
Sugas lopu audzētāju biedrības	4
Mājturības biedrības	4
Kooperatīvi	4

1. att. Pampāļu lauksaimniecības biedrības lopu skate un slaucēju sacīkstes. 1929. gada rudens.

Lauksaimniecības mašīnu koplietošanas biedrības	2
Savienības	1
Uguns apdrošināšanas biedrības	1
Mazsaimniecības veicināšanas biedrības	1
Biškopības biedrības	1
Pašpalīdzības biedrības	1

Ventspils un Talsu apriņķos Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienība agronomiskās palīdzības darbu veica saziņā ar Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrību, un šajos apriņķos darbojas tās darbinieki.[26]

Bet jau 1930. gadā bija aktualizējies jautājums par vienotas lielas lauksaimniecības centrālbiedrības izveidi. Diemžēl abas Kurzemes organizācijas nevarēja rast kompromisu, jo katra uzskatīja, ka par apvienošanās centru jābūt tieši tai. Kurzemes LC to pamatoja ar to, ka ir vecākā, bet Kurzemes LBS, – ka tā ieguvusi plašu atbalstu lauksaimnieku masās. 1931. gada septembrī abas centrālās

biedrības saņēma atkārtotu Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības pārvaldes vēstuli ar prasību apvienoties.[27] Taču līdz 1932. gada vidum jautājums vēl nebija atrisināts. 8. novembrī Zemkopības ministrijas Zemkopības departaments vēlreiz nosūtīja vēstuli ar pavēli nekavējoties ievadīt sarunas par apvienošanos un panākt attiecīgu lēmumu līdz 7. decembrim.[28] 1932. gada 5. decembrī notika apspriede, bet diemžēl tā atkal bija neveiksmīga.[29] Un tikai 1933. gada 17. jūlijā tika noslēgts vienošanās akts, kurā Kurzemes LBS pārņēma savā algošanā Kurzemes LC darbiniekus,[30] bet 31. jūlijā vēl papildu vienošanās, ka no šī gada 1. augusta savienības pārziņā pāriet arī visas esošās laukkopības pārraudzības biedrības līdz ar visu inventāru un arī viss valsts pabalsts to uzturēšanai un darbinieku algošanai. Tāpat savienībai tiks ieskaitītas arī visas summas, kas paredzētas ceļojošo un dažāda cita veida speciālu kursu, izmēģinājumu un kooperācijas veicināšanai.[31]

Vēl neilgu laiku Kurzemes LC turpināja darboties. Tās pēdējā pilnsapulcē 1934. gada 16. jūlijā Kurzemes LC priekšsēdētājs ziņoja, ka sakarā ar valsts pabalsta summu neizsniegšanu centrālbiedrība savu faktisko darbību pārtraukusi jau 1933. gada jūlijā–augustā. Ņemot vērā, ka lielākā daļa darbinieku pārgājusi uz Latvijas Dārzkopības centrālbiedrību, valde lūgusi Ligutes saimniecības nomas līgumu nodot minētajai centrālbiedrībai. Sapulce apstiprināja arī 14. jūlijā notikušo atklāto ūtrupi, kurā tika pārdots centrālbiedrības dzīvais un nedzīvais inventārs, koku audzētava, lauku un dārzu ražas.[32] Līdz ar to biedrība likvidējās, vēl turpināja darboties likvidācijas komisija, kuras darbs noslēdzās ar sludinājumu "Valdības Vēstnesī".

Tagad jau apvienotā Kurzemes LBS turpināja veikt savu galveno uzdevumu, sniegt agronomisko palīdzību lauku iedzīvotājiem, organizēt apgabalu, rajona izstādes, ražas un lopu apskates, kā arī dažādas darba sacensības. Jau kopš 30. gadu sākuma Latvijas Republikā bija vērojama tendence pievērst lielu uzmanību darbam ar mazpulkiem, un arī Kurzemes LBS valdes protokolos atrodams arvien vairāk ierakstu par mazpulku dibināšanu un to vadītāju apstiprināšanu.[33] 1934. gada 13. janvārī valde apstiprināja mazpulku vadītāju un dalībnieku II kopējo sanāksmi Liepājā, kas notika 24. un 25. martā. Pasākuma programma bija paredzēta sekojoša:

sestdien, 24. martā savienības telpās Brīvības ielā 10 plkst. 12.00 Diženo kandidātu pārbaude; svētdien, 25. martā Latviešu biedrības telpās Ugunsdzēsēju laukumā plkst. 9.00 – garīgs akts, ko vadīs mācītāji Dr. V. Sanders un mācītājs Dr. theol. Freijs. Sanāksmi atklās – Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienības priekšsēdētājs deputāts J. Birznieks. Pēc tam notiks Diženo apbalvošana, kurā piedalīsies arī Zemkopības ministrijas un Izglītības ministrijas pārstāvji. Plkst. 12.30 paredzēts gājiens uz Brāļu kapiem un vainagu nolikšana, plkst. 15.30 – kopīgas pusdienas (Čakstes pamatskolas telpās), plkst. 17.30 – mazpulku vadītāju apspriede, plkst. 20.00 – teātra izrādes apmeklēšana.[34]

Meklējot jaunas un interesantas darba formas, valde nolēma sarīkot 1935. gadā 9. un 10. februārī Liepājā lauksaimnieku un lauksaimnieču dienu līdz ar mājturības un propagandas izstādi. Lauksaimnieku(ču) dienu programma:

"Sestdien, 1935. gada 9. februārī

Zemkopības viceministra J. Birznieka runa

"Mūsu darbs un dzīve", referē garīgo lietu pārvaldes priekšnieks māc. J. Ozols

"Kurzemei piemērotākās labības un kartupeļu šķirnes", referē agr. H. Grasmanis

"Kā veidosim mūsu augļkopību" un "Dārzāju un sēklu audzināšana", referē doc. agr. J. Sudrabs

"Mūsu lopkopības turpmākie ceļi", referē agr. R. Baķis – Valsts Jaunpils lopkopības skolas direktors.

Svētdien, 1935. gada 10. februārī – lauksaimnieču diena.

Zemkopības viceministra J. Birznieka runa

"Mājturības darbu racionalizēšana", referē Zemkopības ministrijas mājturības inspektore M. Opmane

"Lauku sētas izdaiļošana", referē doc. agr. J. Sudrabs

"Lauku jaunatnes uzdevumi", referē agr. Vilis Grasmanis."[35]

Abās dienās – mājturības propagandas izstāde.

Pēc lauksaimniecības kameras nodibināšanās 1935. gadā Kurzemes LBS darbība saistījās ar likvidācijas procesiem – tika samazināts darbinieku skaits, notika veco lietu norakstīšana un pārējo lietu nodošana jaunajam īpašniekam. 1936. gada 2. maijā valde rakstīja savu pēdējo protokolu Nr. 20. Pēc tam tika sasaukta arī Kurzemes LBS biedru ārkārtējā pilnsapulce, kurā likvidācijas komisija atskaitījās par padarīto darbu, un sapulce apstiprināja Kurzemes LBS likvidāciju.[36]

Izstādes

"Izstādes, kā saimniecisku attīstību sekmējoši faktori, ir atzītas vispasaules maštabā un nav uz pasaules kaut cik ievērojams saimniecisks un kulturels centrs, kur plašākas lauksaimnieciskas vai rūpnieciskas izstādes netiktu sistemātiski sarīkotas," – tā rakstīja Kurzemes prese, aicinot savus iedzīvotājus apmeklēt pirmo Kurzemes lauksaimniecības un rūpniecības izstādi, kas notika 1924. gadā no 27. septembra līdz 5. oktobrim.[37] Izstādi atklāja Valsts prezidents Jānis Čakste un Ministru prezidents Voldemārs Zāmuēls. Lai gan izstādes organizēšanā bija vēl daudz nepilnību un arī laiks bija apmācies un lietains, par apmeklētāju trūkumu sūdzēties nevarēja. Lielu interesi izraisīja zirgu nodaļa, kurā bija izstādīti ap 50 zirgu, to skaitā arī vairāki Lejaskurzemes valsts saimniecības vaislas ērzeļi. Tie pierādīja, ka lauksaimnieki spēj krustojuma ceļā un ar citiem modernās lopkopības līdzekļiem izaudzēt īstus sugas lopus. Lopu izstāde gan notika tikai divas dienas – 28. un 29. septembrī.

Lauksaimniecības ražojumus reprezentēja desmit saimniecības. Tās izstādīja labības paraugus, pļavu kultūraugu paraugus, rādīja sasniegumus izmēģinājuma lauciņos. Savukārt piensaimniecībā reprezentējās seši dalībnieki. Četri no tiem, piemēram, Liepājas kara ostas darbnīcas, S. Danns firma, izstādīja pienotavu iekārtas, sviesta kuļmucas (kuļamās mašīnas), piena traukus, separatorus u.c.

Ar tiešiem piensaimniecības ražojumiem piedalījās Smārdes piensaimnieku sabiedrība (eksporta sviests) un Aizputes apriņķa kooperatīvs (kooperatīva pienotavas ražojumi), kurš bija viens no lielākajiem Kurzemes pusē. Bet izstādei dzīvīgumu un arī savdabīgu ritmu piešķīra lauksaimniecības mašīnu un rīku nodaļa, jo šeit izstādītie eksponāti tika arī demonstrēti, tādēļ rūca motori, klaudzēja riteņi, svilpa svilpes, skanēja cilvēku čalas, jo lauksaimnieki šeit uzkavējās visilgāk. Ļoti lielu ievērību izstādes laikā izpelnījās akciju sabiedrības "Zemkopis" eksponētā linu maļamā un kulstāmā mašīna (Zviedrija). Visas izstādītās mašīnas lauksaimnieki varēja arī uzreiz nopirkt vai pasūtīt.

Bez skatītājiem eksponātus vērtēja arī speciāla ekspertu komisija, kas piešķīra apbalvojumus. Rūpniecības ekspertu komisija piesprieda Zemkopības ministrijas zelta un sudraba medaļas, kā arī tiesības uz KCB zelta medaļām.[38] Tās tad arī ir pirmās ziņas par centrālbiedrības medaļām. Pavisam šajā izstādē piešķīra 16 zelta medaļas. Tiesības uz Kurzemes LC medaļām saņēmuši:

1. Eižens Jonas, svaru un atsvaru darbnīca, Liepāja – par svariem un atsvariem;
2. A/s "Korona", Liepāja – par dažādiem ādas izstrādājumiem un ražojumiem;
3. "Olm", ziepju fabrika Liepājā – par ziepēm;
4. Velosipēdu fabrika "Līva", brāļi Antonišķi – par velosipēdiem;
5. Jozefs Pokornijs, kartonpapīru un fotogrāfisku plašu fabrika, Liepāja – par fotogrāfijām;
6. Liepājas gāzes fabrika – par mākslīgiem mēsliem, naftu u.c. produktiem;
7. Agronoms Frišmans, Rolava ķieģeļu ceplis – par ķieģeļiem;
8. Latviešu lauksaimnieciskā ekonomiskā biedrība – par lauksaimniecības mašīnām un rīkiem;
9. A/s "Zemkopis" – par lauksaimniecības mašīnām un rīkiem;
10. Liepājas linoleja fabrika – par linoleja izstrādājumiem;
11. Liepājas drāšu fabrika – par dažādiem fabrikas ražojumiem;
12. Jānis Čakste – par dārza augļiem un dārzkopības veicināšanu;
13. Galvenais eksporta cūku kantoris "*Marriott & Seligman*" – par izstādītajām Jorkšīras tīrasiņu sugas cūkām.

Bez tam divi uzņēmumi saņēma Kurzemes LC zelta medaļas uzreiz. Tās bija Kara ostas darbnīcas Liepājā un Ķuzes fabrika Rīgā. Augstākā godalga – zelta medaļa – izstādē tika piešķirta I Latvijas Cukurfabrikas akciju sabiedrībai. To apliecina pagaidu apliecība, ko izsniedza akciju sabiedrībai Kurzemes LC.[39]

Jau tūliņ pēc izstādes slēgšanas, 7. oktobrī, Kurzemes LC saņēma vēstuli no Liepājas ādas fabrikas "Korona", kurā tā lūdza sniegt informāciju, kādā veidā var saņemt savu zelta medaļu. Nākamajā dienā sekoja atbilde, ka "diplomu, kurš dod tiesības uz zelta medaļu, izsniegsim pēc pāris mēnešiem, medaļas kalšana arī nav paredzēta ātrāk kā pēc 2–3 mēnešiem, bez tam Jums būs jāmaksā par kalšanu un zeltu".[40]

Gandrīz tikpat nepacietīga bija arī fabrika "Liepājas Linoleums", kura arī gribēja noskaidrot, kur un kā varēs saņemt medaļu un diplomu.[41] 1924. gada 23. oktobrī Kurzemes LC atbilde uz iesniegto jautājumu skanēja ļoti lakoniski: "Pašlaik tiek

gatavoti zīmējumi un klišejas kā priekš diploma, tā arī priekš medaļas. Diplomi un medaļas nāks gatavi tikai uz janvāra mēnesi."[42]

Ļoti iespējams, ka tikai decembrī sākās darbs pie medaļu un diplomu pasūtīšanas un izgatavošanas. 12. decembrī valdes sēde pieņēma lēmumu, ka Kurzemes LC uz sava rēķina izgatavos štampu medaļām un arī 1000 eksemplāru goda diplomu.[43] 13. decembrī tika nosūtīta vēstule Latviešu lauksaimnieciskajai ekonomiskajai biedrībai, konkrēti Bērza kungam, lūdzot ātrāk izsūtīt diplomu un medaļu paraugu zīmējumus, taču tikai 31. decembrī tika izvēlēti izstādes medaļu paraugzīmējumi un nosūtīti atpakaļ izgatavošanai.

Sarakste par medaļu saņemšanu notika arī 1925. gada sākumā. 2. februārī I Latvijas Cukurfabrikas a/s direktoram rīkotājam J. Lažas kungam paziņoja, ka medaļas būs gatavas pēc 5–7 dienām un tās varēs saņemt pie Valdmaņa Rīgā.[44] Diemžēl cerības nepiepildījās. Visi apbalvotie – gan ar diplomiem, gan medaļām – tās beidzot saņēma tikai 10. jūnijā.[45]

2. Kurzemes lauksaimniecības un rūpniecības izstāde notika 1925. gadā no 19. līdz 27. septembrim. Tajā piedalījās 292 izstādītāji, to apmeklēja vairāk nekā 60 000 personu, to skaitā 2000 lietuviešu rūpnieku un tirgotāju.[46] Izstādē bija 12 dažādas nodaļas: lauksaimniecības ražojumu, lopkopības, piensaimniecības, dārzkopības un sakņkopības, biškopības, lauksaimniecības izglītības, mājturības, zvejniecības un zivkopības, rūpniecības un amatniecības, lauksaimniecības mašīnas un rīki, mākslīgie mēsli, dažādi.

Izstādē bez lauksaimniecības ražojumiem un mašīnām, kas protams, ļoti interesēja lauksaimniekus, lielu interesi izraisīja arī zvejniecības un zivkopības nodaļa. Latvijas zivkopības centrālbiedrība bija izbūvējusi karpu audzētavas modeli. Miniatūrā interesenti varēja aplūkot dīķu sistēmas: izbūves ūdens līmeņa regulēšanai un kanālus, pa kuriem peld karpu mazuļi. Savukārt baseinos varēja apskatīt zvejsaimniecībās izaudzētās karpas, dažādas līņu sugas, foreles u.c. Galvenajā ēkā bagātīgā krājumā bija redzami jūras, upju un ezeru tīkli, vadi, meteņi un venteri.[47]

Izstādes labākie eksponāti tika godalgoti ar Zemkopības ministrijas medaļām un naudas godalgām, kā arī ar Kurzemes LC zelta un sudraba medaļām, goda diplomiem un naudas godalgām. Kurzemes LC valde godalgām atvēlēja 10 000 latu (50 000 rubļu).[48]

1925. gadā Kurzemes LC sarīkoja arī trīs rajonu izstādes Vaiņodē, Aizputē un Ventspilī, no kurām lielākā ir pēdējā. Šajās izstādēs apbalvoja ar Zemkopības ministrijas bronzas un Kurzemes LC visa veida medaļām.

3. lauksaimniecības un rūpniecības izstādes sagatavošanas darbi sākās jau agrā pavasarī. 1926. gada 24. aprīlī Kurzemes LC lūdza Valsts prezidentu Jāni Čaksti kļūt par izstādes komitejas goda priekšsēdētāju un ņemt izstādi savā aizbildniecībā.[49] 28. maijā tika saņemta prezidenta atbilde: "Sekodams Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības lūgumam uzņemties protektorātu par šoruden Liepājā sarīkojamo apgabala izstādi, paziņoju, ka labprāt to pieņemu, jo, pazīdams kurzemnieku darba mīlestību un līdzšinējo rosību, gribu cerēt, ka arī tā izstāde

sniegs gaišu pierādi šīm labajām īpašībām sacensībā uz arvien augstāku saimniecību attīstību."[50]

Savukārt lielākajiem uzņēmumiem un sabiedrībām tika nosūtīta sākuma informācija par izstādes laiku un godalgām, kuras piešķirs labākajiem eksponātiem. Šajā izstādē paredzēja, ka bez Zemkopības ministrijas un Kurzemes LC medaļām piešķirs arī Latvijas augstāko godalgu "*Latvijas Grand Prix*".[51]

Grand Prix piešķiršanai izveidoja speciālu komisiju:

priekšsēdētājs: Leo Lapa, Liepājas pilsētas valdes pārstāvis,

locekļi: Kārlis Lasmans, Liepājas pilsētas fabrikantu savienības pārstāvis,

Aleksandrs Tombergs, Latvijas rūpniecības un amatniecības savienības pārstāvis,

Jānis Ābelīts, Liepājas biržas komitejas pārstāvis,

Roberts Retters, izstādes komitejas pārstāvis,

Alfrēds Riekstiņš, izstādes komitejas pārstāvis,

Jānis Kalniņš, Kurzemes LC pārstāvis.[52]

Komisija izskatīja un apstiprināja ekspertu komisijas lēmumu attiecībā uz piešķirtajām *Grand Prix* medaļām. 1926. gada izstādē tika piešķirtas 22 *Latvijas Grand Prix* godalgas, no kurām 11 saņēma Rīgas fabrikas un uzņēmumi, sešas – Liepājas lieli uzņēmumi un pieci lauksaimnieki: Kārlis Burkevics, lielputnkopība Jules muižā – par dažādu sugu vistām, putnkopības piederumiem, J. Grāveris, Tāšu pagasta Puranos – par govīm, zirgiem, mākslīgo ganību izstādījumiem, A. Zemgrids–Dīcmanis, zirgu audzētava Dižstroķos – par zirgiem, J. Čakste, Auču saimniecība – par augļu šķirnēm, salīdzināmajiem pētījumiem, A. Lietlandes mājturības kursu dalībnieki par izstādītiem kulinārijas ražojumiem.

Apbalvojuma dizainam ir ļoti svarīga loma, tam ne tikai jābūt mākslinieciski augstvērtīgam, bet arī jāsniedz precīza informācija par savu funkciju. Tā kā Latvijā *Grand Prix* bija jauna veida apbalvojums lauksaimniecības un rūpniecības izstādēs, tad tā piešķiršana un saņemšana izraisīja ne vienu vien nesaprašanos.

Liepājas fabrikantu apvienība 1926. gada 22. septembrī rakstīja Kurzemes LC: "Jūs paziņojāt, ka šai izstādē tiks piešķirts par sevišķi ievērojamiem nopelniem rūpniecības laukā *Latvijas Grand Prix*. Uz piespriestām godalgām ir tikai atzīme *Grand Prix* un uz izsniegtām veidlapām atzīmēts K.L.C. Mūsu biedri griežas pie mums un tādēļ ar šo Jūs laipni lūdzam apstiprināt, ka piespriestās augstākās godalgas var uzskatīt kā *Latvijas Grand Prix*."[53] Kurzemes LC priekšsēdētājs J. Kalniņš atbildēja: "Izstādē piespriestā augstākā godalga saucas "*Latvijas Grand Prix*", bet ne Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības. Attiecīgs diploms uz *Latvijas Grand Prix* piešķiršanu tiks parakstīs arī no valsts Prezidenta."[54]

Piešķirto *Grand Prix* varēja saņemt decembra vidū Liepājā Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības birojā Ulriha ielā 44. Tā cena bija Ls 70 (Ls 50 samaksāja meistaram). Apbalvojumu izgatavoja Pevznera firma Rīgā, Lielā Ķēniņa ielā.[55] *Grand Prix* dizainu izveidojis Oskars Šteinbergs.[56]

Ne mazāk nozīmīgas bija arī Liepājas 3. lauksaimniecības un rūpniecības izstādē piešķirtās Kurzemes LC medaļas. Šajā izstādē pirmo reizi apbalvoja ar

2. att. Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrības zelta medaļa. LNVM, CVVM 125935. *Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.*

lielajām, vidējām un mazajām zelta medaļām un arī ar bronzas medaļām. To izmaksas 1926. gadā bija: lielajai un vidējai zelta medaļai (zeltīts sudrabs) 30 lati, mazajai zelta medaļai (zeltīts sudrabs) 20 lati, sudraba medaļai 20 lati, bronzas medaļai 20 lati. Medaļas varēja pasūtīt arī tīra zelta, bet tad to izmaksas jau bija krietni lielākas: lielās zelta maksāja 320 latu, vidējās zelta – 250 latu, bet mazās zelta –150 latu.[57] Nauda par medaļām bija jāiemaksā jau tūlīt pie pasūtīšanas. Medaļas turpina izgatavot H. Banka firma Gleznotāju ielā 12/14.

1929. gadā no 14. līdz 18. septembrim notika 4. Liepājas apgabala lauksaimniecības un rūpniecības izstāde Valsts prezidenta protektorātā.[58] Izstādes laikā notika trīs dažādi kongresi (lauksaimnieku, Kurzemes lauksaimnieču un zvejnieku), Latvijas ražojumu propagandas nedēļa, lielas sporta sacīkstes un ekskursijas. Rīgā sāka darboties Liepājas izstādes Rīgas birojs, kuru vadīja mākslinieks Oskars Šteinbergs. Viņš bija arī izstādes plakātu, prospektu un apbalvojuma *Kurzemes Grand Prix* autors. Par izstādes plakāta zīmējumu mākslinieks saņēma no Kurzemes LC 100 latu, par apbalvojuma *Kurzemes Grand Prix* zīmējumu – 200 latus un vēl 300 latus par Rīgā esošā Liepājas izstādes biroja vadīšanu, izstādes organizēšanu.[59]

Tāpat kā iepriekšējās izstādēs, arī šajā bija paredzēta labāko eksponātu godalgošana. Zemkopības ministrija paredzēja apbalvošanai bronzas un sudraba medaļas, bet Kurzemes LC – sudraba un zelta medaļas, diplomus un naudas balvas. Par sevišķiem un izciliem nopelniem dažādās rūpniecības un lauksaimniecības nozarēs šoreiz tika piešķirta augstākā godalga – *Kurzemes Grand Prix*.

Diemžēl izstādes sagatavošanas darbi netika pabeigti laikā. Vēl atklāšanas dienā tika būvēti paviljoni, noformēti stendi. Izstādē galvenokārt bija pārstāvētas lauksaimniecības mašīnas. Vislielāko laukumu aizņēma Latviešu lauksaimnieku ekonomiskās sabiedrības Liepājas nodaļa, kura izstādīja arklus, ecēšas, zālāju pļaujamās mašīnas utt., savukārt akciju sabiedrība "Pluto" eksponēja arklus,

darba rīkus un ratu riteņus. Skatītāju interesi izraisīja arī citu Liepājas uzņēmumu izstrādājumi. No Rīgas piedalījās Mīlgrāvja superfosfāta fabrika, sabiedrība "Metālists", agronomiskais birojs "Kali" un citi. Šoreiz izstādē pirmo reizi Liepājā piedalījās arī padomju Krievija ar saviem ražojumiem – lauksaimniecības mašīnām, kuras salīdzinājumā ar Latvijā ražotajām mašīnām bija konkurēt nespējīgas.

Lauksaimniecības ražojumu nodaļā piedalījās lauksaimnieki no tuvākajiem pagastiem, galvenokārt ar dažādām labības šķirnēm. No vietējiem ražojumiem vislabāk pārstāvēti bija velosipēdu veikali. Piedalījās brāļi Antonišķi, A. Lipperts, S. Danns, kurš izstādīja dažādu marku motociklus. Tie tūliņ pulcināja ap sevi izstādes apmeklētājus, jo iegūt motociklu savā īpašumā bija daudzu cilvēku lielākā vēlēšanās. Rūpniecības un amatniecības nodaļā piedalījās daudzas firmas, lielākā daļa no Rīgas. Liepājnieki uz pirkstiem saskaitāmi. Šajā nozarē īpaši apmeklēti bija augļu pārstrādāšanas un iesala ekstrakta fabrikas – sabiedrības "Vārpa" (Rīga) oriģināli noformētie stendi. Ne mazāk ievērības pelnīja arī šīs firmas ražojumi: ievārījumi un iesala ekstrakts, kurus katram apmeklētājam bija iespējams nogaršot.

Lopkopības nodaļa izstādē apskatāma plašā ekspozīcijā – daudzu sugu zirgi, melnās un sarkanraibās govis, kuru lielais vairums atvesti no Grobiņas un Tadaiķu pagastiem. Liellopi gan izstādīti nelielā skaitā, un tiem diemžēl nebija īpaši laba eksterjera. Arī ciltslopu nodaļā bija apskatāms tikai viens kuilis, viena tele, dažas vistas un seski. Savukārt ļoti interesants bija Liepājas baložu sporta klubs ar vairākiem iezilganiem, baltiem un raibiem baložiem.

Apbalvošanu veica speciāla komisija, kas apstaigāja eksponātus un piesprieda godalgas, kuras izdalīja tikai nākamā dienā no rīta. Vēl attiecībā uz godalgām – Liepājas izstādē Kurzemes LC paturēja sev tiesības piešķirt savas godalgas, turklāt ekspertu komisiju uzskatīja tikai kā padomdevējus, kā lietpratēju atsauksmi.

Augstāko izstādes apbalvojumu *Kurzemes Grand Prix* rūpniecības un amatniecības nozarē saņēma 37 vadošie rūpniecības uzņēmumi, fabrikas un akciju sabiedrības, lopkopības nodaļā to piešķīra F. Kleveram no Mazgramzdas muižas par vairākiem zirgiem, lauksaimniecības un dārzkopības ražojumu nodaļā – J. Eksternam no Medzes "Eksterniem" par labību un dārzājiem, bet mājturības nodaļā – Latvijas Sieviešu nacionālajai līgai par nacionālajiem audumiem.

1929. gadā Kurzemes LC organizēja vērienīgu Ventspils rajona lauksaimniecības un rūpniecības izstādi. Tā notika no 17. līdz 20. augustam. Kurzemes LC iespieda ap 100 izstādes katalogu un pirmajās divās dienās pieaicināja arī mūziķus. Bez tam izstādes laikā, 18. septembrī, sarīkoja lopu slaukšanas sacīkstes, godalgās piešķirot vienu zelta, vienu sudraba un vienu metāla dāmu rokas pulksteni.[60] Kurzemes LC protokolu grāmatā varēja atrast arī interesantu statistiku gan par apmeklētāju skaitu, gan biļešu cenām, gan par ienākumiem, ko devusi izstāde:

3. att. 3. Kurzemes apgabala lauksaimniecības un rūpniecības izstādes *Grand Prix* (1926). LNVM, NUM 8939. *Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.*

"17. augustā pārdotas 1643 biļetes á Ls 0,50	821,50
299 biļetes á Ls 0,30	89,70
180 katalogi á Ls 0,40	72,00
kopā	983,20 Ls
18. augustā pārdotas 26000 biļetes á Ls 1	2600,00 Ls
193 biļetes á Ls 1	193,00 Ls
390 biļetes á Ls 0,50	195,00 Ls
70 katalogi á Ls 0,40	28,00 Ls
kopā	3016,00 Ls
19. augustā pārdotas 1028 biļetes á Ls 0,50	514,00 Ls
226 biļetes á Ls 0,30	67,80 Ls
8 katalogi á Ls 0,40	3,20 Ls
kopā	585,00 Ls
20. augustā pārdotas 121 biļete á Ls 0,50	60,50 Ls
36 biļetes á Ls 0,30	10,70 LS
kopā	**71,20 Ls."**[61]

3. Ventspils lauksaimniecības un rūpniecības izstādē bez pārējiem apbalvojumiem piešķīra arī vairākus *Grand Prix*.[62] Mājturības un rokdarbu ekspertu komisija pavisam apbalvoja 77 dalībniekus, to skaitā augsto balvu saņēma Emīlija Kļaviņa no Ventspils par mājturības veicināšanu. Lauksaimniecības ražojumu un lauksaimniecības izglītības ekspertu komisija *Grand Prix* nepiešķīra, tāpat tā nebija lopkopības un zirgu nodaļā. Savukārt dārzkopības, sakņkopības un

4. att. 4. Kurzemes apgabala lauksaimniecības un rūpniecības izstādes *Grand Prix* (1929). LNVM, NUM 8940. *Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.*

biškopības ekspertu komisija šo apbalvojumu piešķīra Jānim Kraulam un Kristam Lodem Ventspilī par dārzkopības ražojumiem. Daudz vairāk *Grand Prix* ekspertu komisija piesprieda rūpniecības, amatniecības, lauksaimniecības mašīnu un rīku nodaļās – kopskaitā 13.

1930. gadā no 24. līdz 26. augustam notika liela lauksaimniecības un rūpniecības izstāde Saldū, kuru organizēja Kurzemes LC. Bez tam izstādes laikā notika arī slaucēju sacīkstes, kurās uzvarētājas tika godalgotas ar zelta un sudraba pulksteņiem un naudas balvām. Labākos izstrādājumus arī šajā izstādē apbalvoja ar *Grand Prix*, Zemkopības ministrijas un Kurzemes LC zelta un sudraba medaļām un naudas balvām. Saldus lauksaimniecības un rūpniecības izstādē *Grand Prix* saņēma: Pasta telegrāfa departamenta Galvenās darbnīcas Rīgā, darbnīcas "Uguns un siltums" Rīgā un Jelgavas cukura fabrika, taču tā no sava apbalvojuma atteicās. Izstāde deva 3192,50 latu lielu peļņu.[63]

1930. gada nogalē no 3. līdz 6. oktobrim Rīgā notika Latvijas dārzkopības izstāde. Tajā Kurzemes LC nepiedalījās, bet nodeva par brīvu izstādes vadības rīcībā trīs zeltītas sudraba medaļas.[64]

No 1931. gada 2. līdz 4. augustam Liepājā notika 5. Kurzemes lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstāde un 3. Lejaskurzemes dziesmu svētki.[65] Izstādes galvenais organizators bija Kurzemes lauksaimnieku biedrības

savienība. Izstādē lopu nodaļā eksponēti 80 melnraibie, Latvijas brūnie un Latvijas sarkanraibie liellopi, kā arī sugas govis un sugas buļļi. Zirgkopības nodaļā bija izstādīti ap 60 gan tīrasiņu, gan krustojuma zirgi. Tāpat plaši reprezentēta cūkkopības, vistkopības un zivkopības nodaļas. Lauksaimniecības nodaļā piedalījās daudzas Liepājas un Rīgas firmas. Liepājniekus pārstāvēja ādas apstrādes fabrika "Korona" ar saviem daudzveidīgajiem ādas izstrādājumiem, kuri ļoti patika apmeklētājiem. Lielu ievērību guva arī lauksaimniecības mašīnu un rīku fabrika "Pluto", Liepājas pilsētas elektriskā centrāle ar daudziem mājturības un labierīcības priekšmetiem, kuru darbību arī demonstrēja apmeklētājiem, tā pierādot, ka atmaksājas elektrisko aparātu lietojums mājsaimniecībā. Sajūsmu skatītājos izraisīja sabiedrības "Kurzemes lauksaimnieks" izstādītais retums – 100 gadus vecais zāles pļāvējs "*Mak Cormit*". Tas uzskatāmi parādīja, kā šajā laikā ir attīstījusies tehnika.

No Rīgas firmām plaši reprezentējās sabiedrība "Metālists" ar mājturības un lauksaimniecības rīkiem. Ļoti interesants bija arī Mīlgrāvja superfosfāta fabrikas stends ar dažādu mākslīgo mēslu paraugiem un mēslojumu lietošanas rezultātiem. Turpat blakus izstādē varēja apskatīt mēbeļu rūpnieka Prikuļa nacionālā stilā veidotās mēbeles, Tomberga parfimēriju vai arī iepazīties ar E. Mežita šokolādi un "Laimas" saldumiem.

Izglītības nodaļā pirmo reizi piedalījās Liepājas jūrskola ar bagātīgu stendu, kurā varēja aplūkot kuģu modeļus, tālskatus, monometrus un dažādus citus jūrniecības un zvejniecības priekšmetus. Ievērības cienīgas bija arī Liepājas jūrskolas audzēkņu veidotās diagrammas par zvejniecību un kuģniecību.

Ar rokdarbiem pirmo reizi šajā izstādē reprezentējās 15. Liepājas kājnieku pulka un arī Kuldīgas pulka aizsardzes.

Pirms izstādes atklāšanas svinīgi tika sagaidīti izstādes goda viesi – Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Liepājas pilsētas galva Leo Lapa un viesi no Igaunijas. Izstādi plkst. 11 atklāja izstādes komitejas priekšsēdētājs finanšu ministrs J. Annuss, kurš apsveica visus klātesošos ar lielo notikumu. Savukārt K. Ulmanis savā apsveikuma runā uzslavēja Liepājas nopelnus gan brīvības cīņu laikā, gan arī tagadējā lauksaimniecības cīņu laikmetā. Tālāk labus vārdus teica iekšlietu ministrs A. Petrevics, Liepājas pilsētas galva L. Lapa un Igaunijas delegācijas vārdā Vīlandes apriņķa valdes priekšsēdētājs un Vīlandes aizsargu pulka komandieris Lauris, un daudzi citi. Nobeigumā runāja Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienības priekšsēdētājs J. Birznieks, kurš atzinās, ka, pieņemot lēmumu sarīkot izstādi, savienība bija apsvērusi grūtības, kas varētu rasties izstādes veidošanas laikā, bet reizē arī nonākusi pie slēdziena, ka šīs grūtības pārvarāmas intensīvā darbā, ejot pretī lauksaimniecības progresam. Pēc izstādes atklāšanas K. Ulmanis tikās ar izstādes dalībniekiem un iesaistījās ar viņiem draudzīgā sarunā.

5. Kurzemes lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstāde apbalvoja labākos ar Zemkopības ministrijas medaļām un atzinības rakstiem, Kurzemes LBS medaļām un atzinības rakstiem, naudas balvām un Kurzemes Goda krustu,

kuru izveidoja speciāli šai izstādei. Tā autors – Daibers, izgatavots V. Preisa darbnīcā.[66] Tā kā šī atzinība vairāk bija paredzēta rūpniecības un amatniecības ražojumu apbalvošanai, tad lopkopības, piensaimniecības un lauksaimniecības ražojumu nodaļās to nesaņēma neviens, bet rūpniecības un amatniecības nodaļā Liepājas ādu fabrika "Korona", a/s Superfosfāta fabrika, Mūzikas instrumentu fabrika Rīgā – par mūzikas instrumentiem, J. Skultans – par mēbelēm, A. Tombergs – par parfimēriju, J. Lapsa – par galdnieka rīkiem, a/s "Laima" – par saldumiem, J. Prikulis – par nacionālā stila mēbelēm, E. Mežits – par kafiju un šokolādi, M. Kalniņš – par ķimikālijām, Augusts Kuraus – par drāšu pinumiem, Rīgas cementa fabrikas ("Šmidts") inženieris Rimeika – par ķimikālijām, Finanšu ministrijas linu nodaļa, tīklu austuve "Ķengarags", a/s "Kurzemes lauksaimnieks" – par lauksaimniecības mašīnām, uzņēmums "Konzums" – par lauksaimniecības mašīnu komplektāciju, akciju fabrika "Pluto" – par lauksaimniecības ratiem un piederumiem, "*Linkoln Ford Fordson*" pārstāvniecība Liepājā – par automobiļiem. Īpaši šajā izstādē tika novērtēti uzņēmumi, kas saistīti ar mākslīgā mēslojuma ražošanu. Kurzemes Goda krustu saņēma: a/s superfosfāta fabrika Mīlgrāvī, uzņēmums "Čīles salpetris", uzņēmums "Kali", uzņēmums "*Stukstoff-Syndikat*". Uzslavēta tika arī Cīravas virsmežniecība par mežkopības rīkiem, piešķirot augsto izstādes apbalvojumu.[67]

1932. gada 27.–29. augustā sarīkoja Ventspils lauksaimniecības un rūpniecības izstādi pēc agrāko izstāžu parauga.[68] Neilgi pirms izstādes 24. augustā Kurzemes LC rakstīja zemkopības ministram: "Visus gadus, kamēr Ventspilī rīkoja izstādes, esam paredzējuši tās kā apgabala izstādes, tomēr lauksaimniecības pārvalde vēl nevienai Ventspils izstādei nav izsniegusi Zemkopības ministrijas sudraba medaļas, lai gan Ventspils izstādes ir bijušas ļoti plašas un vispusīgas. Arī šī gada izstāde ir ļoti plaša, kur ņem dalību ar eksponātiem 150 lauksaimnieku, tādēļ laipni lūdzam atļaut izsniegt labāko eksponātu godalgošanai sudraba medaļas pēc Jūsu ieskatiem. Mēs vēlētos saņemt sekojošus: 1) lielo sudraba – 2 gab., 2) vidējo sudraba – 3 gab., 3) mazo sudraba – 3 gab. Varam aizrādīt, ka Liepājas izstādēm arvien ir tikušas izsniegtas Ministrijas sudraba medaļas, kamēr Ventspils apgabala lauksaimniekiem tās vēl nav bijuši pieejamas. Ceram, ka mūsu lūgumu ievērosiet."[69]

Otra vēstule tika nosūtīta Lauksaimniecības pārvaldei: "Ņemot vērā, ka Ventspils izstādē piedalās vairāk kā 100 izstādītāju lauksaimnieku ar vērtīgiem eksponātiem kā laukkopībā, dārzkopībā, lopkopībā u.t.t., tad atļaujamies lūgt mums piespriesto pabalstu summu ražas un mājturības apskatei Ls 60 un arāju sacīkstēm Ls 53 izsniegt Ventspils izstādes godalgām. Tādā kārtā dodiet līdzi jūsu pārstāvim Ls 233, t.i., visas tās summas, kuras paredzētas saskaņā ar Jūsu rakstu no 26. VII zem Nr. 20499. Bez tam lūdzam jūsu pārstāvim dot līdzi arī paredzētās medaļas, lai tās uz vietas varētu lauksaimniekiem izsniegt. Atzīmējot, ka sevišķi plaša būs dārzkopības nodaļa, tādēļ lūdzam sūtīt vienu dārzkopības nodaļas darbinieku. Ceram, ka mūsu lūgumu ievērosiet."[70]

5. att. 4. Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienības medaļa. LNVM, CVVM 39607.
Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.

Diemžēl atbildi uz šiem rakstiem neizdevās atrast, bet domāju, ka tā bija negatīva.

6. Kurzemes apgabala lauksaimniecības un rūpniecības izstāde Liepājā, kas notika 1934. gada 9.–17. septembrī, ievērojami atšķīrās no visām līdz šim sarīkotajām izstādēm. Tās organizēšanā aktīvi piedalījās arī valdība, asignējot līdz 25 000 latu un izsniedzot lielākas naudas balvas. Šajā izstādē bija veidota plaša vēstures nodaļa, kurā bija sakopoti priekšmeti no latviešu dzīves tālās un arī nesenās pagātnes. Tie raksturoja zemnieku agrāko dzīvi un darbu ar pavisam primitīviem dzīves piederumiem un darba rīkiem. Pie izstādes mākslinieciskās noformēšanas bija pieaicināti Latvijas Republikā pazīstami mākslinieki. Valters Uzticis veidoja atzinības rakstu, bija arī III šķiras diploma zīmējuma autors un veidojis adreses vāka zīmējumu, piedalījās izstādes plakātu zīmēšanā,[71] plakātu veidošanā darbojās arī Rūdolfs Kronbergs, Oskars Norītis, Jānis Zuntaks, E. Pesse, A. Zuzans.[72] Izstādes popularizēšanai darināts arī piemiņas žetons, par kura pārdošanu biedrība saņēmusi 250 latu.[73] Bet par izstādes augstākā apbalvojuma "Ozola vainaga" veidošanu un tā mākslinieku diemžēl ziņu nav.

No praktiskiem pasākumiem izstādes apmeklētāju uzmanību saistīja augļu pārstrādāšana, kuru Zemkopības ministrijas uzdevumā bija organizējusi un demonstrēja Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrības dārzkopības nodaļa. Lielā interese par šo jautājumu bija izskaidrojama pa daļai ar 1934. gada rudens bagāto augļu ražu, pa daļai ar pēdējā laikā plaši attīstīto propagandu par augļu barības labvēlīgo iespaidu uz cilvēku veselību. Tāpat interesants bija Allažu dārzkopības pārraudzības stends ar dažādiem ārstniecības augiem un eļļām. Šī produkcija bija pieprasīta pat ārzemēs.

6. att. 5. Kurzemes lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstādes apbalvojums – Kurzemes Goda krusts (1931). LNVM, NUM 8942.
Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.

Rūpniecība izstādē bija samērā maz reprezentēta. No Rīgas lielākajiem metālrūpniecības uzņēmumiem izstādē piedalījās tikai "VEF", sabiedrība "Imanta", A. Kuraua un dažas citas darbnīcas. Citi lielākie lauksaimniecības mašīnu un rīku ražotāji, kā, piemēram, Razevskis un "Metālists", nav izstādē piedalījušies. Tāpat bija atturējušies metālrūpnieki "Valdispül", "Kellers", "Fenikss", "Metalstamps" u.c., savu nepiedalīšanos motivējot ar to, ka viņu ražojumi ir pietiekami labi pazīstami. Visvairāk izstādē bija pārstāvēta Liepājas rūpniecība. Kara ostas darbnīca un Liepājas drāšu fabrika plašā kopējā stendā rādīja savus ražojumus. Savukārt fabrika "Pluto" bija izstādījusi arklus un to daļas, dažādus vienkāršākos amatnieku darba rīkus un lauksaimniecības darba ratus.

Lopkopības nodaļā bija pārstāvētas visas trīs Latvijai raksturīgās govslopu sugas. No 147 katalogā pieteiktiem īpatņiem 59 piederēja Latvijas brūnai, 59 sarkanraibai un 29 Latvijas melnraibai piena lopu sugai. Sarkanraibie sugas lopi bija atvesti no Vestienas, Saikavas, Nīcas, Aizputes un Cēsu apkārtnes labākajām saimniecībām, kā arī no Latvijas Lopkopības centrālās savienības. Izcilu piekrišanu izstādē guva Madonas rajona brūno lopu audzētāju stends. Madonieši, baidīdamies savas vērtīgās govis vest tik lielu gabalu, izstādīja vienīgi divus vaislas buļļus un četras teles. Blakus šiem jaunlopiem bija eksponēti plakāti, kas liecināja par brūno lopu straujo izplatīšanos, diagrammas par savas un kaimiņu –

7. att. 6. Kurzemes lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstādes apbalvojums – "Ozola vainags" (1934). LNVM, CVVM 226588.
Ainas Alksnes-Alksnītes zīm.

Kraukļu sugas lopu audzētāju biedrības darbību, labāko šīs sugas govju un ganāmpulku fotogrāfijas. Šī ekspozīcija izpelnījās izstādes augstāko godalgu – "Ozola vainagu", vienīgo lopkopības nodaļā. Lejaskurzemes lauksaimnieki bija ļoti pateicīgi izstādes rīkotājiem par iespēju apskatīt visas trīs sugas, jo lielākai daļai kurzemnieku sugas lopu audzēšana bija sveša lieta.[74]

1934. gada 6. Kurzemes apgabala lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstādes augstāko godalgu – "Ozola vainagu" – saņēma galvenokārt dažādi rūpniecības uzņēmumi:

"1) P. R. Thielemans – par ražotiem naudas skapjiem;
2) a/s "Rīgas tekstils" – par ražotām tekstilprecēm:
3) K. Strautnieks – par puķu sīpolu kultūrām un dzīvām puķēm;
4) a/s Liepājas pulveru fabrika – par ražotiem pulveriem un spridzināmām vielām;
5) Liepājas drāšu fabrika – par dzelzs un tērauda ražojumiem;
6) Liepājas kara ostas darbnīcas – par kuģu un citiem metālu izstrādājumiem;
7) a/s "Siemens":
8) "VEF" – par radio un elektrotehnikas ražojumiem;
9) "Latvello";[75]
10) A. Tombergs – par ražoto parfimēriju;

11) V. Riege Liepājā – par ķieģeļiem un drenu caurulēm;
12) T. Bergmanis;[76]
13) agronomiskais birojs "Kali" – par mākslīgu mēslošanas līdzekļu lietderīgas pielietošanas propagandu;
14) Baltijas linu audeklu manufaktūra a/s "Ķengarags" – par ražotiem tīkliem;
15) a/s "Bekona eksports" – par ražoto bekonu un dabisko minerālūdeni;
16) ķīmiskā un laku sabiedrība "W. Hjordt" – par laku un ķīmiski tehniskiem ražojumiem.
17) agronomiski lauksaimn. birojs "Čīles salpetris" – par mākslīgu mēslošanas līdzekļu lietderīgas pielietošanas propagandu;
18) A. Kurau – par ražotiem drāšu pinumiem, audumiem un caurumotu skārdu;
19) a/s "Augļu eksports" – par augļu un sakņu pārstrādājumiem;
20) Rīgas cementa fabrika – par ražoto cementu;
21) V. Ķuze – par ražoto šokolādi;
22) agronomiskais birojs "Slāpeklis" – par mākslīgu mēslojumu līdzekļu pielietošanas propagandu;
23) Iļģuciema stikla fabrika – par stiklrūpniecības ražojumiem;
24) A. Briegers – par ražotām ziepēm un parfimēriju un kosmētikas līdzekļiem;
25) sabiedrība "Imanta" – par ražotām lauksaimniecības mašīnām;
26) superfosfāta fabrika Mīlgrāvī – par ražoto superfosfātu;
27) E. Mežits – par ražoto kafiju un saldumiem;
28) J. Cukurs Liepājā – par izstādītām lauksaimniecības mašīnām;
29) Aug. Zariņš – par ražotiem sūkņiem un to daļām;
30) Liepājas cukura fabrika – par Latvijā ražoto cukuru un cukurbiešu kultūras veicināšanu;
31) Liepājas pilsētas elektrības un gāzes iestāde – par elektrifikāciju un mājturības darbu racionalizēšanu un veicināšanu;
32) Liepājas ādas fabrika "Korona" – par ādas apstrādāšanu;
33) a/s "Pluto" Liepājā – par dzelzs un tērauda izstrādājumiem;
34) Liepājas eļļas fabrika – par eļļas izstrādājumiem;
35) J. Kalnišķe Liepājā – par ražotajām lauksaimniecības mašīnām un rīkiem;
36) velosipēdu fabrika "Līva", brāļi Antonišķi – par ražotiem velosipēdiem;
37) zvejnieku sabiedrība "Carnikava" – par Carnikavas nēģiem."[77]

Šī izstāde bija pirmā, kas notika jaunajos politiskajos apstākļos. Tādēļ īpaši tika akcentēta izstādes atklāšana ar valsts galvas Kārļa Ulmaņa piedalīšanos, plašiem masu pasākumiem un viņa slavināšanu. Šo izstādi Liepājā varētu uzskatīt par vēlākā grandiozā Pļaujas svētku pasākuma priekšteci.

1935. gadā Lauksaimniecības kamera pārņēma un centralizēja visus agronomiskos palīdzības darbus, arī lauksaimniecības izstāžu sarīkošana pārgāja tās rokās. Tagad apskates, darba sacensības un rajona izstādes organizēja Lauksaimniecības kamera kopīgi ar lauku organizācijām, bet apgabala izstādes – šim nolūkam kameras paspārnē nodibināts Izstādes birojs ar kameras ieceltu rīkotājdirektoru priekšgalā.

Atsauces un piezīmes

[1] *Valdības Vēstnesis.* 1921. 13. sept.
[2] Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 4221. f. (Kurzemes lauksaimniecības centrālbiedrība), 1. apr., 2. l., 1. lp.
[3] Turpat, 5. lp.
[4] Turpat, 2. apr., 25. l., 15. lp.
[5] Turpat, 1. apr., 2. l., 50. lp.
[6] Turpat, 61. lp.
[7] Turpat, 62. lp. Fakti par apbalvošanu vēlreiz fiksēti speciālā izstāžu diplomu grāmatā, kas rakstīta līdz 1927. gadam. Sk.: turpat, 2. apr., 152. l.
[8] Turpat, 47. lp.
[9] Turpat, 83. lp.
[10] Turpat, 109. lp.
[11] Turpat, 95. lp.
[12] Turpat, 138. lp.
[13] Turpat, 51. l., 98. lp.
[14] Turpat, 97. lp.
[15] Turpat, 2. l., 167., 168.
[16] Turpat, 185. lp.
[17] *Kurzemes Vārds.* 1929. 18. sept.
[18] *Zemkopis.* 1931. 4: 75.
[19] LVVA, 4221. f., 1. apr., 2. l., 205. lp.
[20] Turpat, 2738. f. (Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienība), 1. apr., 73. l., 42.–48. lp. Ziņojuma teksts dots saīsinātā veidā .
[21] *Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienības 5 gadu darbības pārskats.* Liepāja, 1933. 12. lpp
[22] LVVA, 4221. f., 1. apr., 49. l., 75. lp.
[23] Turpat, 71. lp.
[24] Turpat, 3 lp.
[25] *Kurzemes lauksaimniecības biedrību savienības 5 gadu darbības pārskats.* 8. lpp.
[26] LVVA, 2738. f., 1. apr., 73. l., 46. lp.
[27] Turpat, 73. lp.
[28] Turpat, 4221. f., 1. apr., 63. l., 29. lp.
[29] Turpat, 36. lp.
[30] Turpat, 64. l., 3. lp.
[31] Turpat, 2738. f., 1. apr., 73. l., 6. lp.
[32] Turpat, 4221. f., 1. apr., 2. l., 246., 247. lp.
[33] Turpat, 2738. f., 1. apr., 1. l., 17., 23., 25., 32., 34. lp.
[34] Turpat, 11. lp.
[35] Turpat, 30. lp.
[36] Turpat, 48., 49. lp.
[37] *Kurzemes Vārds.* 1924. 27. sept. Par izstādi rakstīts arī šī laikraksta 28. septembra numurā.
[38] LVVA, 4221. f., 2. apr., 105. l., 6. lp.
[39] Turpat, 51. lp. 1923. gadā iniciatoru grupa Rīgā nolēma dibināt akciju sabiedrību cukura ražošanai Latvijā. Tās pamatkapitāls bija 1 000 000 latu. 1925. gada 8. janvārī I Latvijas cukurfabrika atklāja darbību, kas sākumā rafinēja no ārzemēm ievesto cukuru. 1925. gada 18. jūlijā lika pamatakmeni jaunai cukurfabrikai, un jau 1926. gada 14. novembrī tā uzsāka darbību – sāka pārstrādāt vietējās cukurbietes.
[40] Turpat, 53. lp.
[41] Turpat, 34. lp.
[42] Turpat, 33. lp.
[43] Turpat, 1. apr., 2. l., 47. lp.

[44] Robertam Valdmanim no 1922. līdz 1933. gadam piederēja pulksteņu un dārgmetālu izstrādājumu darbnīca Rīgā, Marijas ielā 15. 1922. gadā viņš kļuva kopā ar Burhardu Hortu par firmas "H. Bank" īpašnieku. Zelta un sudraba lietu fabrika "H. Bank" atradās Rīgā, Gleznotāju ielā 12/14.
[45] LVVA, 4221. f., 2. apr., 109. l., 229., 203. lp.
[46] Turpat, 113. l., 236. lp.
[47] *Piensaimniecības un Zemkopības Žurnāls*. 1925. 10: 15–16.
[48] LVVA, 4221. f., 2. apr., 132. l., 71., 60. lp.
[49] Turpat, 113. l., 232. lp
[50] Turpat, 214. lp.
[51] Turpat, 236. lp.
[52] Turpat, 49. lp.
[53] Turpat, 65. lp.
[54] Turpat, 62. lp.
[55] Turpat, 1. apr., 115. l., 7. lp. Sīkāku ziņu par Pevznera firmu nav.
[56] Turpat, 72. lp. Oskars Šteinbergs (1882.18.X-1937.12.XII) – grafiķis. Strādājis Latvijā un Vācijā. No 1900. līdz 1914. gadam gatavojis vinjetes žurnāliem "Dzelme", "Domas". Vēlāk strādājis par reklāmgrafiķi, veidojis etiķetes, iesaiņojumus un plakātus. V. Ķuzes saldumu fabrikai vien izgatavojis vairākus simtus pasūtījumu. Darbojies Kurzemes un Zemgales apgabalu izstāžu reklāmu un apbalvojumu izveidē.
[57] Turpat, 2. apr. 113. l., 13. lp.
[58] *Kurzemes Vārds.* 1929. 14., 15., 17., 18. sept.
[59] LVVA, 4221. f., 2. apr., 117. l., 119. lp.; 1. apr., 1. l., 181. lp.; 2. apr., 117. l., 6. lp.
[60] Turpat, 1. apr., 2. l., 172. lp.
[61] Turpat, 176., 177. lp.
[62] Turpat, 119. l., 8., 15., 21., 23., 25., 27.-30. lp.
[63] Turpat, 2. apr., 119. l., 27., 18., 19., 29. lp.
[64] Turpat, 1. apr., 2. l., 202. lp.
[65] *Kurzemes Vārds.* 1931. 2., 4. aug.
[66] LVVA, 2738. f., 1. apr., 88. l., 88. lp. Par Kurzemes Goda krusta dizaina autoru Daiberu ziņu nav. Vilhelms Preiss – gravieris, 1922. gadā darbnīca Rīgā, L. Ņevas ielā 2, no 1927. gada –Blaumaņa ielā 2. Gatavo medaļas, žetonus, monogrammas.
[67] *Kurzemes Vārds.* 1931. 5., 6. aug.
[68] LVVA, 4221. f., 1. apr., 2. l., 227. lp.
[69] Turpat, 63. l.,83. lp.
[70] Turpat, 84. lp.
[71] Turpat, 2738. f., 1. apr., 89. l., 31., 34., 37.,42., 49. lp.
[72] Turpat, 45., 49. lp.
[73] Turpat, 47. lp.
[74] *Latvijas Lauksaimnieks*. 1934. 15. sept. 18: 494–495.
[75] LVVA, 2738. f., 1. apr., 90. l., 13. lp., "Kurzemes Vārdā" publicētājā sarakstā nav ziņu, ka šī firma apbalvota ar "Ozola vainagu".
[76] Turpat, 28. lp. "Kurzemes Vārdā" ziņots, ka piešķirta tikai zelta medaļa.
[77] Apbalvoto saraksti LVVA, 2738. f., 1., 90. l. un avīzes "Kurzemes Vārds" 1934. gada 12., 13., 14., 16., 18. septembra numuros.

Laima Grīnberga

Die landwirtschaftlichen Zentralvereine Kurlands, ihre Ausstellungen und Auszeichnungen

Das kurländische landwirtschaftliche Zentralverein wurde am 29. August 1923 gegründet. Dieser Verein hatte sich zum Ziel gesetzt, den Landbewohnern agronomische Hilfe aller Art zu leisten. Von diesem Verein wurden verschiedene Lehrgänge veranstaltet, Vorträge gehalten, Konsultationen erteilt, Hilfe bei der Erarbeitung von Plänen für die Melioration und Gartenanlagen geleistet, Exkursionen organisiert usw.

1928 wurde in Kurland ein anderer großer Verein – Verein der kurländischen landwirtschaftlichen Gesellschaften, worin sich die ältesten und tatkräftigsten Gesellschaften Kurlands zusammenschlossen, gegründet. 1932 zählte dieser Verein 107 Mitglieder. Sowohl die einzelnen kurländischen landwirtschaftlichen Gesellschaften als das Landwirtschaftsministerium waren unzufrieden damit, dass es zwei Organisationen gibt, die eine und dieselbe Arbeit tun und gleich Ziele verfolgen. Die Vereinigung der beiden Vereine erfolgte jedoch erst am 17. Juli 1933 auf der Basis des Vereins der kurländischen landwirtschaftlichen Gesellschaften, diese Organisation funktionierte bis 1935, als die Kammer der Landwirtschaft gegründet wurde.

Eine der wichtigsten Aufgaben der Zentralvereine bestand darin, den örtlichen landwirtschaftlichen Gesellschaften bei der Veranstaltung von Ernte- und Viehbeschau Hilfe zu leisten, mit Rat und Tat bei den Wettbewerben der Pflüger, Melkerinnen u.a. beizustehen, sowie Landwirte mit den modernen landwirtschaftlichen Werkzeugen und der neusten Technik bekanntzumachen. Eine wichtige Aufgabe war auch die Veranstaltung von Ausstellungen für ganz Kurland, welche die Entwicklung und den Aufstieg von Landwirtschaft in dieser Region zeigen sollte. Währen dieser Ausstellungen wurde es vorgeführt, wie die verschiedenen Maschinen funktionieren, und Kaufverträge geschlossen. Von dem Kurländischen landwirtschaftlichen Zentralverein sowie von dem Verein der kurländischen landwirtschaftlichen Gesellschaften wurden Auszeichnungsmedaillen und später auch ein Grand Prix für eine jede Ausstellung gestiftet. Zusammen mit den von dem Landwirtschaftsministerium gestifteten Medaillen, Geldprämien, Anerkennungsurkunden und Ehrendiplomen bildeten diese Preise ein einheitliches Auszeichnungssystem der landwirtschaftlichen Ausstellungen. Zugrunde dieser Ordnung lagen die Bestimmungen der Regierung von 1924 und 1927 im Blick auf die landwirtschaftlichen Ausstellungen.

Die erste große landwirtschaftliche Ausstellung fand in Kurland im Oktober 1924 statt. Diese wurde von dem Staatspräsidenten Jānis Čakste und dem Landwirtschaftsminister Ernests Bauers eröffnet. Während dieser Ausstellung wurden erstmals die Medaillen des Kurländischen landwirtschaftlichen Zentralvereins verliehen, insgesamt an 16 Personen. Das Interesse des Publikums für

diese Ausstellung war sehr groß. Deshalb wurde bereits nach einem Jahr die zweite große landwirtschaftliche und industrielle Ausstellung der kurländischen Region veranstaltet; die Zahl der Teilnehmer erreichte 292, die der Besucher 60 000.

1926 fand die dritte landwirtschaftliche und industrielle Ausstellung der kurländischen Region statt. Für die Auszeichnung der besten Exponate wurde eine spezielle Auszeichnung – der Gran Prix Lettlands – gestiftet und eine spezielle Kommission gebildet, die über die Verleihung dieses Preises entschied. Die Medaille wurde nach dem Entwurf von Oskars Šteinbergs in der Werkstatt Prevzners in Riga, an der Lielā Ķēniņu iela /Gr. Königsstraße gearbeitet.

Die vierte kurländische Ausstellung fand vom 14. bis 18. September 1929 statt. Auch diese wurde von dem Kurländischen landwirtschaftlichen Zentralverein veranstaltet. Im Rahmen dieser Ausstellung wurden drei verschiedene Kongresse, „die Woche der lettischen Erzeugnisse", ein großer Wettkampf und Ausflüge organisiert. In Riga wurde das Rigaer Büro der Libauer Ausstellung eröffnet, das von Oskars Šteinbergs geleitet wurde. Von ihm stammten auch die Plakate und Faltblätter der Ausstellung sowie die Auszeichnungsmedaille – der Grand Prix von Kurland. Leider waren die Beurteilungen über diese Ausstellung in der kurländischen Presse negativ.

Die fünfte Ausstellung der kurländischen Region und das 3. Sängerfest Niederkurlands fand 1931 statt. Der Veranstalter dieser Ausstellung war der Verein der kurländischen landwirtschaftlichen Gesellschaften. Es wurden hier Medaillen des Landschaftsministeriums, Anerkennungsurkunden, Geldprämien und das Kurländische Ehrenkreuz überreicht. Dieses war speziell für diese Ausstellung gestiftet, von Daiber entworfen und in der Werkstatt von Wilhelm Preiß in geringer Zahl gearbeitet, – weil das Ehrenkreuz nur an die an der Ausstellung beteiligten industriellen und handwerklichen Unternehmen verliehen wurde.

Besonders umfangreich war die sechste landwirtschaftliche und industrielle Ausstellung Kurlands, die vom 9.–17. September 1934 – unter neuen politischen Verhältnissen – stattfand. Am Aufbau und an der künstlerischen Gestaltung dieser Ausstellung nahmen mehrere berühmte Künstler Lettlands teil: Valters Uzticis, Rūdolfs Kronbergs, Oskars Norītis, Jānis Zuntaks u. a. Der Grand Prix dieser Aussellung war ein Eichenkranz; Angaben über seine künstlerische Gestaltung und Anfertigung sind jedoch nicht überliefert.

Iesniegts 2004. gada 21. decembrī